



Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XVI. Leges quandoque cessare, quamavis non abrogentur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Printipes
Patria leges
interpretari
vultis
mum est.

In iustitia
scho
lares in pra
torio exer
cendi.

In iustitia
scho
lares in pra
torio exer
cendi.

Extensio le
gis per in
terpretati
onem.

Paritas ra
tionis legem
non exten
dit.

Omnes le
gis genera
lis restrin
guntur.

Qui iuris nodos, & legum anigmata soluat.

Ita intelligendum axioma. Princeps conditor, & interpres legum vicinus. O quam magnas turbas, quam exitio-
sas subtilitates regum majestas vna voce tolleret, si
leges ambiguas ex aequo, & bono interpretari digna-
rentur. Imo interdum detrahere, addere, demutare
interpretando aliqua, & praesenti temporis accom-
modando, ita factum in cap. 1. de juram. calumniar.
& c. vnicui de Cleri. conju. in 6.

§. 4. Visualis interpretatio est, quae consuetudine,
& vsu jam obtinuit, quo praedicta, & iudicia perti-
nent. Haec maxime hodie est visitata. Itaque qui in
Academijs iuri operam dederunt, in camera exer-
centur, atq; id maxime aduertunt, non quam varie
docentes interpretentur legem, sed quid iudices in
summo tribunali pronuncient. Haec enim cognitio
causae acturis in primis necessaria est.

§. 5. Tertia interpretatio est Doctorum, qui non
pronunciando, sed censendo legem exponunt, quo-
rum auctoritas nunc dissensionibus perit magnam
partem, nec, nisi cum legibus institui potest.

Hac in re primo, spectatur aequitas naturalis, de-
inde ex adiunctis mens legislatoris; tertio verborum
proprietas. Quarto aliarum legum similitudo, sen-
sus enim legis dubiae repugnans manifestis legibus a-
liis, falsus est.

§. 6. Magna controuersia est de extensione legis,
quae tum dicitur, cum non tantum pro immediatis
significatis lex accipitur, sed ad alia quaedam exten-
ditur. Quod fit interdum legem intelligendo de so-
lis, & omnibus, quae naturali verborum significatio-
ne comprehenduntur, si sit fauorabilis, nec alia lex,
aut aequitas obstat. Vt cum filius familias exceptione
Senatus consulti Macedoniani creditorem repellit,
intelligimus eodem iure filiam familias gaudere. Fi-
liorum enim nomine veniunt & filiae. Deinde cum est ea-
dem iuris dispositio in lege fauorabili extenduntur
verba ad significationem ciuilem; nam eadem excep-
tione ut possunt filii adoptiui, qui ciuilitate filij
sunt. Tertio. Cum alioqui lex esset nulla vel ab-
surdum, vel iniusta, nisi improprie intelligatur, ad im-
propriam significationem verba extendi possunt.
Vt cum interdictum vrbis imponitur, etiam suburbia
intelliguntur. Quarto. Cum lex extenditur pro-
pter similitudinem rationis, vel identitatem. Multi
cum est par ratio, lege eos comprehendendi putant, in
quibus par est.

Verum nullo modo hoc admittendum est, quia
cum vnus rei, vel poenae facta est determinatio, non
ideo licet id ex paritate ad aliud factum trahere. Si id
legislator voluisset, ipse fecisset. Vt lex est; Si ingenua
alieno seruo se miscuerit, conserua eius sit. Paritas rationis
non extendit legem ad ingenuum: Imo ne identitas
quidem rationis, quae hic est. Nam eadem est peccati
grauitas in vtroque sexu, quamquam non ciuilitate
aestimetur. Sane conscientia nullius hac interpreta-
tione obligabitur.

Quarto. Restrictio extensioni contraria est, quae
tum est necessaria, cum verba legis generaliter acce-
pta iniustitiam in aliquo facto continent, aut inno-
centi nocent; nunquam enim praesumitur legislator
nocere velle innocenti. Pleraque leges restrictio-
nem requirunt, quia multa quae legislator praeuide-
re non potuit, accidere solent, quos excipi ju-
sticia cogit. Fallit enim regula, vbi
aequitas aliud sua-
det.

CAPVT XVI.

Leges quandoque cessare, quamuis non abrogentur.

§. 1. Summum jus interdum est summa iniuria, ea-
que nascitur ex rigida legum interpretatione, ca-
huic medetur quam vocant aequitatem, seu *ἐμμενείαν*,
quae tum legem emendat, cum in facto singulari,
quod legislator providere non potuit, si prouidisset
autem, nominatim excepisset, iudicatur lex nomine
obligare. Ita D. Th. 1. 2. q. 96. art. 2.

§. 2. Aequitatis interpretatio nascitur ex legis defe-
ctu, quae vniuersaliter loquitur, quocirca, nec in na-
turali, nec diuina positua locum habet, cum legisla-
tor omnia prouiderit. Haec aequitas cum est euidens,
cuiq; licita est; cum dubia superiori determinanda est.

§. 3. Vt lex obligare non censetur ex aequitate, non
est ratio sufficiens, si cesset causa legis; quia tum so-
lum cessat, in particulari; cum lex peccat, propter v-
niuersale, ut vel iniusta, vel detrimetosa esset, si ser-
uaretur. Vt lex est; Murum nemo ascendat, si ascenderit
capitale esto. Cajus murum ascendit, ut hostem de-
pellat; quis dubitet, inique Cajum citari legis viola-
torem? Ratio vero legitima talis esse debet. Nam
quamuis ratio in particulari cesset negatiue, si mane-
at in communi potest voluntas legislatoris velle e-
um obligare, in quo cessat in particulari.

Alioqui magna dissolutio oreretur in Republica,
multaq; leges sine fraude violarentur, opus est itaq;
ut ratio legis in particulari ita cesset, ut lex iniusta, vel
valde onerosa sit in casu particulari. Exemplo res ma-
nifesta est. Causa cur in murum ascendere capitale sit,
est, ne hostis, vel proditor occasionem perdenda ci-
uitatis aucupetur. Cajus vir optimus, patriae aman-
tissimus, ditissimus est, ejus salus ex incolumitate pa-
triae pender; itaq; periculum nullum est, ne ipse mu-
rum ascendens periculum creet patriae, cessat ergo in
eo casu legis causa; quia tamen manet in communi,
& merito legislator ea lege etiam optimos ciues
comprehendit, ut improbis occasionem praecideret,
tenebatur ea lege Cajus. Si enim is ascendat, multi se-
quentur, qui se quoq; patriae amantissimos asseuera-
bunt, ita improbiissimo cuiq; id concedetur.

Deinde opus est, ut ratio legis adaequata sit, quae
cessat. Tutela committitur proximis agnatis l. i. de
leg. tut. r. ratio legis est, quod bona nec tutus administra-
ri, nec melius conservari posse, lex crediderit, quam ab eo qui e-
adem ad se suosq; perueniunt aliquando speret. Et dehinc
quia aequum est, ut is qui lucrum sperat, onera quoq;
suscipiat accedit arctior affectus, & amicitia. Fieri po-
test, ut ratio legis cesset, si agnatus nec melius, nec rui-
tius administraturus sciretur, nec pupillos magis dili-
gat; mo ordinarie vicinus, aut alius quispiam amici-
or est, quam cognati. Non tamen a tutela agnatus
repellendus, nisi constet, eum male administraturum
infestum fuisse agnato. Lex Solonis erat huic con-
traria. Τὸν ὀρφανὸν καὶ ὁρφοποιὸν ὁ νόμος πύθετο. Orpha-
norum haeres, tutor ne esto. Ratio, quia periculosum pu-
pillo arbitrabatur esse in ejus potestate, cui mors ejus
esset lucrosa. Lex illa Athenis tenenda fuit, quamuis
haeres pupilli vir integerrimus esset, a quo periculum
non esset. Quod si haeres ille orbis esset, diuesque,
qui sibi pupillum heredem inuicisset, si pupillus
lites haberet, quas ille optime videret, & posset exe-
qui, si magno damno pupillus eo tutore careret, tum
lex per aequitatem abrogaretur. Alioqui si ratio gra-
uis non sit, semper expedit, et particulares communi-
bus se accommodent.

§. 4. Cum lex humana est de rebus adiaphoris ces-
sante causa ejus adaequata, siue negatiue, siue contra-
rie, lex ipsa omnino cessat. Vt si lex in conferendu
tributorum ad exstruendum pontem, eo pacto, cessat
lex

ἐμμενεία
iustitia legi
proponit, &
sic legem ser-
uat.

Ratio ada-
equata ces-
sans, legem
abrogat.

Legum co-
trariae ra-
tiones con-
traria.



lex tributi, imo injusta est. Causa enim cessante lex est inutilis Reipublice, nec grauanda est legibus, quæ nihil conferunt ad publicum bonum.

§. 5. Hanc ob causam plurimæ veterum abolitæ fuerunt, à Iustiniani jurisconsultis, vt in procemiis fateretur Imperator. Et ex legibus Pandectarum, & Codicum magna pars, quæ nunc aliis legibus emendata est.

Lex bona, & præceptrix alicuius virtutis, non cessat, cessante ratione.

§. 6. Si lex humana legem quæ actum aliquem virtutis imperet, præscribat, quamuis cessante causa, vim obtinebit; satis est enim in ipso virtutis exercitio causa, vt ferenda fuerit, modo non nimium grauis sit. Nam actus ille capax est legis ex sese & natura sua, ideo manet obligatio, donec à Principe auferatur. Exemplum est. Constitutum est, vt contra Arianos initio in Ecclesiis caneretur; Gloria, Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Quia vero actus ille natura sua bonus, & religiosus est; manet lex illa, quamuis Arianorum multis in locis, ne nomen quidem superstit.

Dispensatio sine iusta causa dispensatio.

§. 7. Dispensatio in lege humana fit, cum manente lege, & causa legis in vno, altero quæ, aut pluribus obligationibus tollitur.

Lex erat Romanæ libertatis custos; vt in prouinciis administratione annua esset successio. Lege solutus Cæsar decennio Gallias gubernauit. Alia ex parte actum; vt Pompeius legibus solueretur. Proprie dispensatione dicunt, ad tempus, cū quispiam lege soluitur, alias cum perpetuo liber est à lege, exemptio dicitur. Quando in aliam obligationem conuertitur, commutatio legis dicitur.

§. 8. Potest vero Princeps, siue Ecclesiasticus, siue secularis in suis, & prædecessorum legibus dispensare. Cum enim in eorum potestate sit obligare, etiam erit obligationem tollere, id quæ ab hoc vel illo, prout ratio dicat. Deinde inferior Magistratus in lege superioris dispensare potest, cum tacito vel expresso superioris consensu, vel consuetudine; Quin etiam si res parui momenti sit, & frequens, non adito superiore.

Dispensatio sine iusta causa iusta, non est bona.

§. 9. Vt dispensatio legitima sit, opus est, vt sit legitima illius causa. Nam contra bonum commune est, legibus aliquos solui absque vlla causa; cum se omnes communitati debeant conformare. Deinde princeps suis legibus tenetur, si sine causa dispensare potest, nunquam eis stringetur. Itaque Princeps sine causa dispensando peccat; deinde is qui dispensatione vitium in legem naturalem committit, quæ iubet, partem toti Reipublicæ conformem esse. Res tamen ipsa quæ conceditur, rata est. Quod si iusta fuit causa dispensationis, ea cessante etiam dispensatio cessat, causa redeunte, reddit dispensatio.

Si vero lex simpliciter sublata est, quamuis causa cesset, ante executionem, ea vti potest. Vt si in aliquo dispensatum est in irregularitate propria penuriam Sacerdotum, etsi ea cesset ante ordinem acceptos, manet tamen dispensatio, quia irregularitas omnino sublata est.

CAPVT XVII.

Legem iusta de causa abrogari posse.

Iusta lex abrogatur.

§. 1. Lex iniusta vel ab iniusto, vel mutatione temporum, legis nomine digna non est; & mutata conditione temporum, cum incipit iniusta esse, etiam lex esse desinit. De abrogatione legis iustæ, utriusque agimus igitur, quæ tum abrogatur, cum grauis est; & abrogatio eius communi bono utilior esse videtur, quam observatio, quæ quidem in re graues causas intercedere necesse est.

§. 2. Abrogare potest conditor, successor, superior sui inferioris, non autem inferior superioris. De potestremo magna sunt litigia; nam quædam vrbes, Principesque, leges municipales condunt, juri Cæsareo contrarias, cuius rei potestatem non habent, nisi à superiore sibi collatam. Periculosum sane est juri communi derogari per leges priuatas. Vt igitur iustæ sint leges Principum, vrbiumque subditarum, necesse est, vt sint juris communis quædam determinationes.

Leges municipales.

§. 3. Omnis lex posterior contraria priori eam abrogat, siue ejus mentionem contineat, siue non contineat. Nam cum simul vim obtinere non possint, voluntas posterior reuocat priorem.

§. 4. Nisi habeat clausulam derogatoriam, non tollit priorem, cum opponitur, conciliari enim possunt, & vtrique vigorem obtinere. Hac de re aliud non occurrit, nisi abrogatio fiat considerare, raro, magnis causis, ob rationes, quas supra attuli.

CAPVT XVIII.

Priuilegia concedenda, sed meritis, & moderate.

§. 1. Priuilegium est quasi lex priuata, seu priuato concessa; definitur lege concessa potestas alicui, vel aliquibus agendi, vel non agendi, aut recipiendi, vel non recipiendi, vltra jus commune. Magna res, & vnde plurimum nocenti adferri Reipublicæ potest, nisi accurate caueatur.

Priuilegia raro concedenda.

§. 2. Priuilegiorum varia sunt genera. 1. Priuilegium aliud diuinum est, aliud humanum. Diuina plurima veteri Sacerdotio concessa sunt. Humana autem cetera, qualia illa castrensia Euocatorum, vt cæterorum, vt immunes essent, nisi propullandi hostis. 2. Affirmatiuum, negatiuum. Hoc liberatur ab aliquo onere, illo facultatem agendi consequitur. 3. Personale, Reale. Hoc rebus ipsis, illud personis adheret. 4. Gratiolum, quod sola beneuolentia; Remuneratiuum, quod meritorum respectu datur. 5. Quod contra jus, & vltra jus. 6. Conuentionale, & sine pacto, seu purum. 7. Perpetuum, temporale, Fauorabile & odiosum; Fauorabile est omne priuilegium, sed hic dicimus fauorabile, quod in nullum damnum alterius tertii cedit: odiosum quod obest aliis. 8. Vnius personæ, vel communitatis, quæ sit tantum pars alterius Reipublicæ. 9. In foro interno, & externo. 10. Concessione, consuetudine. 11. Ecclesiasticum, ciuile.

Militaria priuilegia.

§. 3. Reipublica quæ condenda legis habet potestatem, etiam priuilegia contra legem concedere potest; quæ hac facultate caret, priuilegia non potest concedere. Itaque soli subdito proprio, vel ei qui aliquo modo subiectus est priuilegia dantur, sic vicinis vrbibus, longinquis mercatoribus: priuilegia multi in suis territoriis concedunt, quia aliqua in parte superiores sunt.

§. 4. Priuilegia bene meritis dari ad bonum Reipublicæ pertinet. Nam honore & præmio virtus excitatur, plurimique ad defensionem patriæ exacuuntur. Romana Reipublica, utpote martia in milites præcipue fuit liberalis. Primarium erat, non trahi ad forum, sed à suis ducibus iudicari.

Qui priuilegia recipit aliqua in parte inferior est.

Plurima priuilegia eorum recenset Greg. Tolof. l. 19. syntagmatis c. 16. Priuilegia personis militum quog concessa sunt, quorum aliqua accipe: nempe, vt iuri ignorantia, vel error in exceptione, suo loco proponenda, & omissa à militibus ante sententiam, restitutionem habeat in integrum. In aliis etiam à iure inductis solennitatibus, militie munus releuat: cum magis milites arma, quam iura scire expediat. Aliud militie priuilegium apud Iuuenalem:

Militum multa priuilegia.

Com-